

КОРОТКИЙ НАРИС ІСТОРІЇ УРБАНОФЛОРИСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ

В статтє приводится краткая история урбанолористичних исследований в Украине, данные об изучении городских флор или отдельных их фракций за последние десятилетия, а также результаты анализа изученности урбанолор по регионам Украины.

Урбанолористика є актуальним напрямком флористики, оскільки дослідження рослинного покриву, аналіз динаміки флори міста, що зазнає впливу антропоїчного чинника, виявлення флористичних комплексів, а також природної, синантропної та адвентивної фракцій урбанолори мають важливе як теоретичне, так і практичне значення.

Під впливом урбанізації відбувається синантропізація рослинності міських та приміських екоотопів, напівприродних та антропоїчно змінених ділянок, внаслідок чого збіднюється видовий склад природної фракції урбанолори, змінюються домінуючі види, відбувається деградація біоценозів, порушуються трофічні ланцюги тощо [1, 3].

Міста є осередками первинного занесення і початкової стадії натуралізації та подальшого поширення на прилеглі території багатьох видів адвентивних рослин, через розповсюдження яких активізуються процеси синантропізації флори регіону в цілому. Одночасно у містах зберігаються фрагменти природних і напівприродних ландшафтів, стан яких підтримує фіторізноманітність урбанолор, забезпечує якість навколишнього середовища, життєві та естетичні потреби мешканців міста.

Рослинний покрив міста відіграє важливу роль у покращенні екологічного стану урбанізованого середовища, тому все більше уваги приділяється його цілеспрямованому дослідженню. Оптимізація, раціональне використання, моделювання розвитку рослинного покриву міста неможливі без інвентаризації та аналізу урбанолор [5].

Спеціальні урбанолористичні дослідження розпочалися у країнах Західної Європи у другій половині ХХ ст. (Котась, 1968; Falicki, 1971; Klotz, 1987; Sudnik-Wojcikowska, 1987; Sukopp, 1990; Jackowiak, 1990; Kunick, 1990 та ін.).

Багато публікацій присвячено синтаксономії рослинного покриву міста. На думку Klotz (1987), цей напрямок досліджень повинен бути головним поряд із вивченням адвентивної флори. Більшість робіт виконано фітоценологами Німеччини і Чехії (Hetzl, 1989; Janssen, Brandes, 1984; Reidl, 1984; Klotz, 1987, 1994; Sauerwein, 1988; Kern, Werzel, Letschert, Gethardt, 1989; Dierben 1989 і ін.).

Роботи європейських вчених стали поштовхом до подібного роду досліджень в країнах СНД (Левіна, 1953; Ільмінських, 1982; Бурда, 1982; Гаврилова, 1986 та ін.). У багатьох роботах увага акцентується на фітоіндикаційній ролі спонтанної флори (Sukopp, Werner 1983; Frank, Klotz 1990; Jager, 1988; Schluter, 1984 і ін.). Адвентивну флору міст досліджували Шульц (1977), Нечаєва (1975, 1976), Sudnik-Wojcikowska (1987) та ін.

У країнах СНД урбанолористичні дослідження представлені в основному у публікаціях фітоценологічних шкіл - уфимської (Міркін, 1985, 1986; Сахапов, 1990; Ішбірдин, 1987, 1990, 1992; Соломещ, 1987 і ін.) та української (Кучерявий, Соломаха, Шеляг-Сосонко, 1982; Папучча, 1978 і ін.).

Значний інтерес становлять роботи В. Протопопової (1991); В. Ябрової-Колаковської (1977); Н. Махаєвої і С. Кожевникової (1972), в яких висвітлюються результати дослідження регіональних синантропних флор і аналізуються різні аспекти їхніх урбанолористичних елементів [2,4].

В Україні урбанолори великих, середніх та малих міст активно почали вивчатися наприкінці ХХ століття (Бурда, 1982, 1991; Приходько, 1994; Мойсієнко, 1999; Мельник, 2000; 2001 та ін.).

Але найперші дослідження рослинного покриву міст в Україні датуються 1836 р., коли О. Завадський вперше опублікував "Flora der Stadt Lemberg...". Загалом основою раннього етапу досліджень флори міст в Україні були флористичні списки багатьох міст та їхніх околиць, у яких переважно наводяться списки флори із зазначенням місцезнаходження видів.

Перші урбанолористичні дослідження в Україні, під впливом ідей польських, німецьких та російських дослідників, були ініційовані Р.І. Бурдою (Донецьк-Макіївка, Слов'янськ, Краматорськ, Дружківка та Костянтинівка, Луганськ (Бурда, 1982, 1991; Burda, 1997)) і почали реалізовуватися у спеціальні дослідження як флори міст в цілому, так і окремих фракцій чи територій великих міст, зокрема Києва (Мосякін, 1989, Яворська, 2002), Львова (Соломаха, Кучерявий та ін., 1991), Одеси та припортових міст північно-західного Причорномор'я (Васильєва-Немерцалова, 1996; Коваленко, Петрик, 1992), Харкова (Рябокоть, 1996, 2005), Херсона (Мойсієнко, 1999), Великої Ялти (Левон, 1999), Миколаєва (Мельник, 2001).

Згодом було здійснено комплексні чи фракційні урбанолористичні дослідження і інших міст України: Ужгорода (Протопопова, Шевера, 2002, 2003), Кривого Рогу (Кучеревський, Шоль, 2003), Кременчука (Некрасенко, 2004), Кам'янця-Подільського (Кагало, Скібіцька, Любінська та ін., 2004) Черкас (Осипенко, 2006), міст східної частини Малеого Полісся (Острого, Нетішин, Славута та Шепетівка (Губарь, 2006)), Чернівців (Хлистун, 2006), Кіровограда (Аркушина, 2007), Полтави (Панасенко, 2007), Рівного (Івашинюта, 2007), Одеси (Немерцалов, 2008), Сімферополя (Єпіхін, 2008), Харків (Гончаренко, 2009), Чернігова (Зав'ялова, Потоцька, 2012) та ін.

В даний час дослідження, як урбанолори в цілому, так і окремих її фракцій чи міських об'єктів, здійснені більш як у 60 великих та малих містах України. Ці дані узагальнено та наведено у таблиці нижче.

Таблиця

Список міст України, в яких проводились урбанолористичні дослідження

№	Регіон	Область	Місто	Примітка
1	2	3	4	5
1	Північ	Київська	Київ	
2			Біла Церква	урбанолора
3			Сквира	урбанолора
4			Фастів	урбанолора

ЄДНІСТЬ НАВЧАННЯ І НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ – ГОЛОВНИЙ ПРИНЦИП УНІВЕРСИТЕТУ

№	Реґіон	Область	Місто	Примітка
5			Богуслав	
6			Тараща	
7			Миронівка	
8			Переяслав-Хмельницький	
1	2	3	4	5
9		Чернігівська	Чернігів	урбанofлора
10			Ніжин	
11		Сумська	Суми	
12	Схід	Харківська	Харків	урбанofлора
13		Луганська	Луганськ	урбанofлора
14		Донецька	Донецьк	урбанofлора
15			Макіївка	урбанofлора
16			Слов'янськ	урбанofлора
17			Краматорськ	урбанofлора
18			Дружинівка	урбанofлора
19			Костянтинівка	урбанofлора
20			Маріуполь	
21	Центр	Черкаська	Черкаси	
22		Кіровоградська	Кіровоград	урбанofлора
23		Полтавська	Полтава	
24			Кременчук	
25			Лубни	
26			Нові Санжари	
27		Дніпропетровська	Кривий Ріг	
28		Хмельницька	Нетішин	урбанofлора
29			Славута	урбанofлора
30			Шепетівка	урбанofлора
31			Кам'янець-Подільський	
32		Вінницька	Вінниця	
33			Немирів	урбанofлора
34			Козятин	урбанofлора
35			Калинівка	урбанofлора
36			Іллінці	урбанofлора
37	Захід	Львівська	Львів	
38			Трускавець	
39			Дрогобич	
40			Борислав	
41		Івано-Франківська	Івано-Франківськ	
42			Коломия	
43			Болехов	
44		Волинська	Луцьк	
45			Ковель	
46		Рівненська	Рівне	
47			Острог	урбанofлора
48			Сарни	
49			Костопіль	
50			Кузнецовськ	
51			Березне	
52			Дубровиця	
53		Тернопільська	Тернопіль	
54			Кременець	
55		Закарпатська	Ужгород	урбанofлора
56		Чернівецька	Чернівці	
57	Південь	Одеська	Одеса	
58		Херсонська	Херсон	урбанofлора
1	2	3	4	5
59		Миколаївська	Миколаїв	урбанofлора
60		Запорізька	Запоріжжя	
62	Крим		Сімферополь	урбанofлора

№	Регіон	Область	Місто	Примітка
63			Ялта	
64			Судак	

В примітці вказано у яких містах урбанofлора вивчається чи вивчена комплексно.

Проаналізувавши літературні джерела та дані, зведені у таблиці, можна помітити, що найбільша увага дослідників України була приділена і приділяється зараз містам Київської (8 міст), Донецької (7 міст) та Рівненської (7 міст) областей.

Причому треба відмітити, що у всіх областях, крім Дніпропетровської, Житомирської та Хмельницької, флора міст – обласних центрів – досліджувалась повністю (Херсон, Миколаїв, Харків, Кіровоград та ін.), або фракційно (Черкаси, Львів, Чернівці, Суми тощо). У більшості областей урбанofлора тільки досліджувалась в обласних центрах, а в інших великих та середніх містах таких досліджень взагалі не проводилось.

З таблиці також видно, що в даний час найбільше міст досліджено у Західному (20 міст) та Центральному (16 міст) регіонах, а найменше – у Південному регіоні (4 міста) та Криму (3 міста).

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Владимиров В.В. Урбоэкология. – М.: Изд-во МНЭПУ, 1999. – 204 с.*
2. *Губарь Л.М. Урбанofлора східної частини Малоого Полісся (на прикладі Острога, Нетішина, Славути та Шепетівки) // Автореф. дис. ... канд. біол. наук: 03. 00. 05. – Київ, 2006. – 20 с.*
3. *Кучерявий В.П. Урбоекология. – Львів: Світ, 1999. – 346 с.*
4. *Мельник Р.П. Урбанofлора Миколаєва // Автореф. дис. ...канд. біол. наук. – Херсон, 2001. – 19 с.*
5. *Протопопова В.В. Адвентизація флори України // Промислова ботаніка: стан і перспективи розвитку. Матеріали III міжнародної наукової конференції. Донецьк, 3-5 вересня, 1998. – С. 76-81.*

Будняк Т. Г.

ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ В КУРСІ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

Поряд з іншими проблемами формування сучасного вчителя проблему гуманізації навчально-виховного процесу (і, звісно, не лише у вузі) ми вважаємо першоосновою.

Якщо звернемося до історії педагогіки, то переконаємось у тому, що "зерно" педагогічної системи багатьох видатних мислителів - це її гуманістичні принципи, гуманістичний фундамент навчання, виховання, освіти. Виховання в людині всього гуманного видатними педагогами покладено в основу і педагогічної теорії, і практики. Це те, без чого не може бути людини, не може бути людського суспільства. Зараз, коли ми заговорили про демократизацію суспільства, гуманізацію суспільного життя, очевидно, що без перебудови у цьому напрямі перш за все школи здійснити задумане неможливо.

Отже, зараз, коли наше суспільство повертається до загальнолюдських духовних цінностей, ми повинні насамперед у навчально-виховному процесі спиратися на вироблені вже історично гуманістичні принципи, на гуманістичний фундамент педагогіки. Тому і в курсі педагогіки, і в курсі історії педагогіки слід гуманістичне джерело виховання людини виводити на перше місце і під цим кутом зору розглядати всі проблеми навчання, виховання, освіти.

Справедливо буде сказати, що ми гуманістичні проблеми розглядали, та й розглядаємо в педагогічних курсах як важливі, але все-таки рядові - а не як першооснову формування людської особистості. Причини ми вже знаємо, виходячи з історії нашого суспільства. Та і в межах такого повідомлення про це немає можливості говорити. Висновок один - зараз, як ніколи, для нашого духовного відродження нам потрібен гуманістичний фундамент, виходячи з якого слід розв'язувати всі інші проблеми навчання, виховання, освіти. Першорядне завдання педагогічних курсів - повернути в навчально-виховний процес "зерно", суть і народної, і класичної педагогіки - її гуманістичне джерело.

Якщо лише побіжно зараз звернемося до історичної спадщини, переконаємось у тому, що "Ідея загальнолюдського виховання" була провідною в працях видатних діячів зарубіжної і вітчизняної педагогіки.

Згадаємо, як великий гуманіст Й.Г.Песталоцці переконливо довів, що розумове (підкреслимо - властиве лише людині) виховання, яке не спирається на загальнолюдський моральний фундамент, замість користі, дає шкоду. Позбавлене гуманної основи, розумове виховання втрачає свій сенс. Цю ідею, як головну, проводив М.І.Пірогов, коли переконував, щоб у вихованцеві утвердилась, визріла, перш за все, внутрішня людина з високими моральними, громадськими якостями, а потім уже на цій основі формувалися професійні знання, уміння і навички.

Знайомство студентів з ідеями видатного педагога буде сприяти формуванню у них нового педагогічного мислення, нового погляду на дитину, на своє соціальне призначення та відповідальність за майбутнє планети.

Саме на гуманістичному фундаменті вибудована педагогіка В. О. Сухомлинського, теорія і практика нашої національної школи. У свій час В. О. Сухомлинського було важко зрозуміти, адже це був прорив у демократичне майбутнє. Звідси, очевидно, випливає те, що немало серед учителів таких, що лише наслухані про Сухомлинського, але глибоко не знають, яка у нього була педагогіка. А, дійсно, як інакше могло бути в умовах того педагогічного антигуманізму, бюрократії, лицемірства, що характеризували сталінсько-брежнєвську епоху. Сьогодні ж досвід Сухомлинського становить суть перебудови школи. В 50-х і особливо 60-х роках, на порозі моральної і екологічної кризи в нашому суспільстві, В.О.Сухомлинський боровся за збереження в людині всього людського, інакше всі досягнення науки, техніки не те що втратять свій смисл, а призведуть до негативних наслідків (в 80-х роках ці наслідки вже стали трагічними, вилившись у Чорнобильську катастрофу). Проблеми втрати людського в людині В.О.Сухомлинський розглядав у масштабах не лише нашого суспільства, а й як загальнолюдські. У вік науки і техніки, він, як ніхто інший з сучасних педагогів, послідовно ставив на перше місце людину. А людину розглядав з точки зору високої моралі, гуманізму, всього людського в ній, як це склалося споконвічно.